TÜRKİYE - RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN NORMALLEŞMESİ

Dimitar Bechev

ALSHARQ FORUM ANALİZ

ALSHARQ FORUM

Türkiye - Rusya Ekonomik İlişkilerinin Normalleşmesi

Dimitar Bechev

منتدى الشرق
ALSHARQ FORUM

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2017, Al Sharq Forum
Her hakkı saklıdır.
Tasarım: Jawad Abazeed
Türkiye'de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum'a aittir. Al Sharq Forum'un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.
İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197
Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

İçindekiler

Özet	**4**
Giriş	**5**
Ticari İlişkilerin Restorasyonu: Şeytan Ayrıntıda Gizli	**6**
Vize Meselesi	**7**
Enerji Pazarlığı	**8**
Türk Akımı	**8**
Akkuyu Nükleer Santrali	**11**
Sonuç	**11**
Referanslar	**13**
Yazar Hakkında	**15**
Al Sharq Forum Hakkında	**15**

Özet: Rusya ve Türkiye, ilişkilerin kopma noktasına geldiği Kasım 2015 ile Temmuz 2016 arasındaki süreçten bu yana siyasi ve ekonomik bağlarını yeniden güçlendirmek hususunda uzunca bir yol kat etti. Ancak söz konusu normalleşmenin, ticaret ve yatırım alanında aynı hızda ilerlediğini söyleyemeyiz. Bunun yanında Moskova, Türk hükümetinin de bazı noktalarda göze çarpan tavizkâr tutumuyla birlikte enerji ve tarım gibi ekonomi başlıklarında sahip olduğu prensipleri dikte etmede başarılı oldu. Dahası, Moskova için hem ikili ilişkilerdeki kriz hem de sonrasında ticaretin karşılıklı bağımlılığı, yumuşak bir baskı aracı haline geldi. Sonuç olarak Türkiye, Rusya'yı Suriye'de süren iç savaş gibi önemli dış politika alanlarında bir ortak olarak görmekle birlikte, enerji güvenliği gibi diğer alanlardaki konumunu iyileştirmenin yollarını da aramaya devam ediyor. Bu noktada Ankara, Türk Akımı boru hattı projesi ve Akkuyu'da yapılması planlanan nükleer santral gibi stratejik projelerde kaydedilen ilerlemeye rağmen, sahip olduğu kaynakların çeşitlendirilmesini sağlamak için uzun soluklu hedefinden vazgeçmemiş görünüyor. Ticaret ve yatırım özelinde ilişkilerin normalleşmesini daha sağlıklı hale getirmek için Rusya'nın yanı sıra Türkiye'nin de belli oranda tavizler vermesi gerekiyor. İkili ilişkilerde daha da ilerlemek ve her iki ülkedeki üretici ve tüketicilere maksimum fayda sağlamak içinse ekonomik ilişkilerde depolitizasyonun sağlanması gerekmektedir.

Giriş

"Toplantımızın başında, ilişkilerimizin pratikte tamamen restore edilebileceğine inandığımı belirtmek isterim." Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin, Türk meslektaşı Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte 13 Kasım 2017'de Karadeniz'e bakan bir tatil beldesi olan Soçi'de gerçekleşen zirveyi bu cümlelerle açmıştı. Bu iddia, her iki ismin bir araya geldiği her toplantıda az ya da çok, bir yerde muhakkak zikredilir. Nitekim Putin, 3 Mayıs 2017'de Soçi'de gerçekleşen bir toplantının ardından şunları kaydediyordu: "Rus-Türk ilişkilerinde restorasyon dönemi artık sona ermiştir; normal bir ortaklığa geri döndük"[1]. Rus lideri çelişkide bırakmak zordur: Erdoğan'ın St. Petersburg'a yaptığı ziyaretten (Ağustos 2016) sonra iki ülke, 2015'in sonlarına doğru siyasi ve ekonomik bağların kopma noktasına geldiği kırılmaya yol açan jet krizini de geride bırakmayı başardı[2]. Bugünlerde ise Rusya Federasyonu ve Türkiye; Suriye'de iş birliği yapıyor, gelişmiş uçaksavar füze sistemlerinin (S-400) pazarlığını yapıyor ve Türk Akımı doğalgaz boru hattı ile Akkuyu'da yapılması planlanan nükleer santral gibi büyük altyapı projelerini tartışıyor.

Kremlin'in Türk hükümetini Suriye'deki teröristlere yardım etmekle suçladığı ve kendisine ait savaş uçağının Türkiye tarafından düşürülmesine tepki olarak Türkiye'ye sert ticaret yaptırımları uygulamaya başladığı bundan iki yıl öncesinde, çok az kişi bu denli dramatik bir dönüşümü öngörebilirdi. Ancak krizin etkileri yine de yıkıcı denebilecek boyuttaydı: İki ülke arası ticaret hacmi, 2015 yılında 23,9 milyar dolayında iken, bu oran 2016'da 16,8 milyar dolara geriledi (Grafik 1'e bakınız)[3]. Buna bağlı olarak da Türkiye'nin 10 milyar dolar kaybı oldu ki bu, Türkiye'nin gayrı safi yurt içi hasılasının (GSYİH) %1'inden fazlasına tekabül ediyordu. Zararın sektörel dağılımı içerisinde en ciddi kayıp, Rus yetkililerin yasak ve kısıtlamalarla hedef aldığı turizm, tarım ve inşaat sektöründe yaşandı[4]. Fakat buna karşılık Rus ihracat listesindeki ana kalem olan doğalgaz, kesintiye uğramadan akmaya devam etti. Diğer bir ifadeyle; Rusya'nın Türk mal ve hizmetlerine dönük olarak aldığı kısıtlayıcı kararlar, söz konusu şoku bir anlamda içine çekmeye yaradı.

Grafik1: Türkiye'ni Rusya ile ticareti, 2009-2017 (milyar dolar cinsinden)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hacim	22.7	26.2	29.9	33.3	32	31.2	23.9	16.8	22.2
Ithalat	19.5	21.6	23.95	26.6	25.3	3	20.3	15.1	19.5
Ihracat	3.2	4.6	6	6.7	7	5.9	3.6	1.7	2.7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr)

En iyi koşullar altında bile, iki ülke arası ticari ilişkilerin restorasyonu zorluklarla dolu olacaktı. Bu nedenle, resmi açıklamaların aksine, Rusya ve Türkiye arası ticari ilişkilerinin Kasım 2015'ten önce söz konusu duruma geri dönmediği şaşılacak bir şey değil. Nitekim Moskova; mevcut krizi, Türk hükümetiyle yıllar süren iki taraflı anlaşmaları yeniden müzakere etmek için bir koz olarak kullanırken, kademeli olarak da olsa kısıtlamaları kaldırma yoluna gitmekte. Bu çalışma, geldiğimiz noktada Rus- Türk ekonomik iş birliği yolunda arta kalan engelleri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Resmi açıklamaların aksine, Rusya ve Türkiye arası ticari ilişkilerinin Kasım 2015'ten önce söz konusu duruma geri dönmediği şaşılacak bir şey değil. Nitekim Moskova; mevcut krizi, Türk hükümetiyle yıllar süren iki taraflı anlaşmaları yeniden müzakere etmek için bir koz olarak kullanırken, kademeli olarak da olsa kısıtlamaları kaldırma yoluna gitmekte

Ticari İlişkilerin Restorasyonu: Şeytan Ayrıntıda Gizli

Erdoğan ve Putin arasında gerçekleştirilen tüm zirvelere, Rus yaptırımlarının her geçen gün biraz daha hafifletilmesi için atılan adımlar eşlik etti. Böylece Ağustos 2016'da Rus yetkililer, yaptırımların bir parçası olarak Türk tatil beldelerine hizmet veren charter (kiralama) seferlerine dönük yasakları kaldırma kararı aldılar[5]. Ardından, 10 Ekim 2016 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen Dünya Enerji Kongresi'nde Putin, geçmişte 2014 yılında önerdiği bir boru hattı projesi olan Türk Akımı anlaşmasını imzaladı. Bunu; 9 Mart 2017'de, Erdoğan Suriye meselesini tartışmak üzere kente gelmeden hemen önce, Moskova'nın Türkiye'ye karşı uygulanan meyve ve sebze yasağını kaldırması takip etti[6]. Erdoğan'ın son ziyareti, Aralık 2014'ten beri âtıl bir vaziyette duran fakat iki hükümeti de kapsayan ortak bir birim olan Üst Düzeyli İşbirliği Konseyi'nin (ÜDİK) bir oturumu ile aynı güne denk geliyordu. Öte yandan 31 Mayıs'ta Putin, Türk hizmet pasaportu sahiplerinin (bu durum, bir milyondan fazla kişiyi ilgilendiriyor), diplomatik ve konsolosluk görevlilerinin ve ailelerinin, havayolu taşımacılık şirketi personellerinin ve bazı iş adamlarının Rusya Federasyonu'na vizesiz giriş yapmalarına müsaade eden bir kararname imzaladı[7].

Meseleye daha yakın bir perspektiften yaklaştığımızda, karşı karşıya olunan tablonun çok sayıda tonu belirsizleşiyor. Nitekim ikili ilişkilerdeki ilerlemeye karşın, ekonomik ilişkiler tam anlamıyla restore edilmedi. Çünkü Rusya, Türk hükümeti üzerinde bir kaldıraç uygulamak amacıyla bir defada bir adım atabilmek için henüz tüm kısıtlamaları kaldırmadı. En önemlisi ise bir nebze yavan da gelse kulağa, turunçgiller ile birlikte Türk ihracat listesinin önemli bir kalemine karşılık gelen domates örneğidir. Çünkü Rusya Federasyonu'na ihraç edilmesine izin verilen Türk tarım ürünleri listesinden domatesler çıkarıldı. Buna karşın her iki taraftaki yetkililer de Rusya'nın yerli üretimini geliştirmek istediğini açıkladı. Buna bağlı olarak Putin, Rus çiftçilerinin çoktan banka kredileri aldığını ve yoğun bir şekilde yatırımlar yaptığını iddia etti. Bu, olası bir önermedir; çünkü iç talebi karşılamak için iç üretimi büyütmek en az beş yıl alacaktı. Burada görece daha üstün çıkarların baskısı daha muhtemel bir sebep gibi görünüyor. Tarım Bakanı Aleksandr Tkachev ve ailesi, tarım ve gıda sektörüne iştirakleri ile üst düzey yetkililerin başında geliyor[8]. Bu, hiç de şaşılacak bir şey değil zira bu nedenledir ki Tkachev'in bizzat kendisi, ekonomik kısıtlamaların sürmesi gerektiği hususunda çıkan en yüksek sesin de sahibidir: "Rusya pazarımızda domates ihtiyacını karşılama konusunda anavatanımıza güçlü bir sinyal verdik. Tabi ki devlet parası harcanıyor. [...] Ve tabi ki, Türk domateslerini yeniden almaya hazır değiliz ve bunu yapmayacağız[9].

Domates, 15 Mart 2017 tarihinde Türkiye'ye buğday ve mısır ithalatı için %130'luk bir tarifeyle karşılaşıldığında ve buna cevaben Rusya'dan pirinç, bezelye ve ayçiçeği tohumu yağı teslimatlarına ilişkin lisansların dondurulması yoluyla misilleme yapıldığında kısa ömürlü bir ticaret savaşına neden oldu.

Domates, 15 Mart 2017 tarihinde Türkiye'ye buğday ve mısır ithalatı için %130'luk bir tarifeyle karşılaşıldığında ve buna cevaben Rusya'dan pirinç, bezelye ve ayçiçeği tohumu yağı teslimatlarına ilişkin lisansların dondurulması yoluyla misilleme yapıldığında kısa ömürlü bir ticaret savaşına neden oldu. Söz konusu karşı tedbirler, Rus müesses nizamının da onayladığı bir karşılık olduğundan bu

durum, Rusya'daki korumacılık yanlısı lobiler için bir velinimet oldu. Tam da bu noktada Tkachev, "Ankara'nın güvenilir bağlar kurma niyetinin samimiyeti" üzerinde durduklarını belirtti[10]. Ancak Putin'in doğrudan baskısı altında, Erdoğan 3 Nisan'da kararı geri çekmeye karar verdi. 22 Mayıs 2017 tarihinde İstanbul'da yapılan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) toplantısında Başbakanlar Binali Yıldırım ve Dmitry Medvedev, iki devlet arasında üzerinde anlaşmaya varılan mutabakatı resmileştirdiler[11]. Daha sonra Türk yetkililer, Rus meslektaşlarını domates üzerindeki kısıtlamaları yumuşatmaya ve bunu mevsimsel bir sürece yaymaya çağırdılar[12]. Ancak Moskova yine de farklı bir yaklaşımı tercih etti. Ekim ayı sonlarında Tarım Bakanlığı, 2017 sonlarına kadar 50.000 tonluk bir kotaya izin verdi. Türkiye'den Rusya'ya domates yüklü ilk ticaret gemisi Kasım ortalarında vardı[13]. 2017 yılı boyunca meselenin henüz ne yönde seyredeceğini ve Türk ihracatçılarının Rus ambargosundan önceki hacimlere dönüp dönmeyeceğini kestiremiyoruz (2015 yılında bu oran 338 tondu)[14].

Sonuç olarak Rusya'nın bir "salam taktiği" (salam dilimi stratejisi veya salam saldırıları olarak da bilinen salam taktiği, muhalefetin üstesinden gelmek için kullanılan bir tehdit ve ittifak sürecine karşılık gelmektedir) uyguladığı, yerli çıkar sahiplerinin çıkarları doğrultusunda adım adım sınırlamaları gevşettiği, fakat aynı zamanda Türkiye üzerindeki diplomatik kaldıracını da koruduğu açıktır. Çoğu imtiyazın zamanlaması, aslında ekonomik ve güvenlik konularının tartışıldığı önemli ikili zirveler etrafında seyretmektedir. Bununla birlikte Moskova'nın Ankara'ya karşı ticareti faaliyetleri bir tür sopa ve havuç stratejisi olarak kullanmayı sürdürmesi ihtimali de mevcut. Domates yasağı gibi görünen

Sonuç olarak Rusya'nın bir "salam taktiği" uyguladığı, yerli çıkar sahiplerinin çıkarları doğrultusunda adım adım sınırlamaları gevşettiği, fakat aynı zamanda Türkiye üzerindeki diplomatik kaldıracını da koruduğu açıktır

önemsiz bir mesele, Putin ve Erdoğan'a tamamen yol açarken, normalde tarım bakanlıkları için bir mesele olurdu (ya da belki Başbakan Yardımcıları Arkady Dvorkovich ve Mehmet Şimşek). Ancak bu durum, normalleşmeyi günümüz siyasetinin rehinesi haline getirmektedir.

Vize Meselesi

Bir diğer çatlak da vize meselesindedir. Moskova, terör tehdidini bir gerekçe olarak göstererek, Kasım 2015'te askıya alınan tüm Türk vatandaşlarına yönelik vizesiz geçiş rejimine dönük yasağı geri çevirme konusunda isteksiz davranmaktadır. Ancak ne var ki, Rus topraklarına düzenlenen saldırılarda Türk vatandaşlarının yer aldığı bir vakaya rastlanmamıştır[15]. Vizeler, Rusya Federasyonu'ndaki pazar payını telafi etmek için mücadele eden Türkiye'nin inşaat işlerine ekstra bir yük oluyor. Cirolar önceki patlama yıllarında 1 milyar dolara yakınken, 2016'da 500 milyon doların altına düştü (ekonomik yavaşlama pekâlâ Rus müteahhitlerine de zarar verdi)[16]. Ancak son zamanlarda bazı filizlenmeler yaşandı: Bir Türk firması olan Esta İnşaat, Moskova bölgesinde bir Mercedes Benz montaj fabrikası için 250 milyon dolarlık bir proje ihalesi adlı ve şimdi Saratov şehrinde yapılması planlanan bölgesel bir havalimanı için teklif verdi (Başka bir Türk firması olan Limak da bu yarışta)[17]. Ancak Moskova'nın Türk müteahhitlerinin yasaklı olduğu sürece tam geri dönüş yapıp yapamayacaklarını söylemek için çok erken. Eylül 2016'da Federal Güvenlik Servisi'nin (FSB) temsilcileri, Esta yetkilileri vize ve göçmenlik kısıtlamalarını aşmak için rüşvet aldıkları

iddiasıyla gözaltına alındı[18]. Tüm bunlar bir yana, Türkiye'nin Moskova'ya yaptığı ihracat kalemlerinin başında gelen tarımın yanı sıra, inşaat hizmetlerine karşılık Moskova'nın Türkiye'ye ithal ettiği doğalgaz, yalnızca 5 milyar dolarlık ithalatla karşılaştırıldığında, 25 milyar dolar değerinde bir ihracat kalemi olarak Türkiye – Rusya ekonomik ilişkilerinde dengelenmenin de bir anahtarı olarak karşımıza çıkıyor.

Enerji Pazarlığı

Benzer bir dinamik, iki ülke arasındaki ticaret akışlarının büyük bölümünü oluşturan enerji alanında yaşanmaktadır fakat Türkiye, önemli bir Rus doğalgaz tüketicisi olduğu için bu, tek yönlü bir yoldur. Diğer yandan, 2015 sonunda üzerinde anlaşmaya varılan büyük ölçekli projeler de hâlihazırda "dondurulmamış" vaziyette. Akdeniz liman kenti Mersin yakınlarındaki Akkuyu'da yapılması planlanan Nükleer Enerji Santrali ile Türkiye'ye ve onun üzerinden Avrupa Birliği'ne (AB) yılda 31 milyar metreküp doğalgaz akışının sağlanacağı bir boru hattı projesi olan Türk Akımı, 2010 yılında yeni bir girişimi başlattı. Buna karşın Ankara'nın stratejik çıkarları Moskova'dan ayrılıyor. Türkiye, iç talebin sürekli bir artış göstermesi nedeniyle, dış bağımlılığın zorluğuyla başa çıkmalı ki doğalgazda yüzde 100'e ve ham petrolde yüzde 90'dan varan bir bağımlılık bu. Bunun için Türkiye'nin; Rus doğalgazının fiyatını düşürmesi ve kronik dış ticaret açığını dengelemesi; malzemeleri Rusya'dan uzaklaştırması ve üretici ile tüketici ülkeler arasındaki ilişkide kendisini bir ticaret merkezi olarak kurması ve genel enerji tüketimindeki gaz payını sınırlaması (yenilenebilir enerji, nükleer ve hatta kömür payını artırarak) ve yabancı yatırımcıların (Ruslar da dâhil) iddialı projeleri hayata geçirmesindeki riskleri en aza indirmesi gerekiyor[19].

Türkiye'nin; Rus doğalgazının fiyatını düşürmesi ve kronik dış ticaret açığını dengelemesi; malzemeleri Rusya'dan uzaklaştırması ve üretici ile tüketici ülkeler arasındaki ilişkide kendisini bir ticaret merkezi olarak kurması ve genel enerji tüketimindeki gaz payını sınırlaması (yenilenebilir enerji, nükleer ve hatta kömür payını artırarak) ve yabancı yatırımcıların (Ruslar da dâhil) iddialı projeleri hayata geçirmesindeki riskleri en aza indirmesi gerekiyor

Mevcut durumda Rusya, Türk hükümetine dönük imtiyazların ölçeğini genişletmekte çekinceli davranıyor. Aralık 2015'e dek Türkler, pazarlık kozlarının çoğunu önde gelen Rus şirketleri olan Gazprom ve Rosatom'a göre tutturuyormuş gibi görünüyordu. Bununla hükümet, Türk Akımı'na bağlı uzun vadeli doğalgaz sözleşmesinde önemli bir indirim talep ediyor ve Moskova'nın Akkuyu nükleer santralinde vergi indirimi talebine karşı da direniyordu. Ancak görünüşe bakılırsa şu an işler tersine dönmüşe benziyor. Çünkü ticaret yaptırımlarının, Suriye meselesinin ve Erdoğan'ın ilişkilerin yeniden tesis edilmesine yönelik isteğinin yarattığı birleşik etki, Moskova'nın ticari müzakerelere kattığı kaldıraçları da güçlendirdi. Geldiğimiz noktada yüksek kamu diplomasisi ile ekonomi arasındaki bağlantının Rusya'nın lehine çalıştığını söyleyebiliriz.

Türk Akımı

Türkiye ve Rusya kayda değer oranda bir doğalgaz ticareti yapıyor. Kasım 2005'te Mavi Akım boru hattının piyasaya sürülmesinden sonra Türkiye, Almanya'dan sonra Gazprom için ikinci en büyük müşteri haline geldi ve yalnızca 2016 yılında Rusya'dan iç tüketimin yaklaşık 60%'ına karşılık gelen 24,76 milyar metreküplük bir doğalgaz ithalatı yaptı[20]. Dahası, diplomatik ilişkilerde yaşanan

durgunluktan büyük ölçüde etkilenmeyen gaz akışı sürmeye devam etti. Böylelikle, Rusya'nın doğalgaz teslimatlarını aksatarak Türkleri cezalandırmak için "enerji silahına" başvurmak üzere olduğu yönündeki spekülasyonların yersiz olduğu kanıtlanmış oldu. Türk pazarının büyüklüğünün ötesinde Moskova, Ukrayna'yı atlayarak AB'ye gaz gönderileri için alternatif bir rota olma potansiyeli açısından Türkiye'ye ayrıca önem veriyor. Aralık 2014'te gerçekleşen ziyareti sırasında Vladimir Putin, Avrupa Komisyonu tarafından AB rekabet kurallarına uyulmadığı gerekçesiyle engellenen Güney Akımı'na alternatif olarak Türk Akımı'nı tanıtmıştı[21].

Türk Akımı, yumuşak bir ivme yaşamadı. İkili görüşmeler, Ankara'nın boru hattından sevk edilecek gazın uzun vadeli sözleşmesinde önemli bir indirim yapılması konusundaki ısrarı nedeniyle proje, 2015 yılında askıya alındı. Baskıları arttırmak için BOTAŞ, Gazprom aleyhinde bir tahkim davası bile düzenledi. Ruslar, Aralık 2015'in başlarında Türk Akımı'nı askıya alırken, beklentiler de giderek belirsizleşiyordu

Tüm bunlar olurken Türk Akımı, yumuşak bir ivme yaşamadı. İkili görüşmeler, Ankara'nın boru hattından sevk edilecek gazın uzun vadeli sözleşmesinde önemli bir indirim yapılması konusundaki ısrarı nedeniyle proje, 2015 yılında askıya alındı. Baskıları arttırmak için BOTAŞ, Gazprom aleyhinde bir tahkim davası bile düzenledi. Ruslar, Aralık 2015'in başlarında Türk Akımı'nı askıya alırken, beklentiler de giderek belirsizleşiyordu. İki ülke arasında 2016 yazındaki yakınlaşma sürece yeni bir ivme kazandırdı. Türkiye, fiyatlandırma anlaşmazlığının çözümünden önce Ekim 2016'da hükümetler arası bir anlaşma imzalamayı kabul etti[22]. Bu anlamda Putin ve Erdoğan arasında, Ağustos 2016'da Petersburg'da gerçekleşen ilk uzlaşı zirvesi sırasında yeniden birleşme kararı verildi. Yapılan anlaşma neticesinde varılan fiyat, ticaret bağlantılarının normalleşmesi için Ankara'nın ödeme yapmayı kabul ettiği bir fiyat gibi görünüyordu. Rus tarafına verilen ödünlerden ikincisi, boru hattının kapasitesinin 31,5 milyar metreküpe ayarlanması konusunda varılan karşılıklı anlaşma neticesinde gerçekleşti ki anlaşma uyarınca bunun yarısı Türkiye tarafında emilecek olup, diğer yarısı AB ve Batı Balkanlar'a pompalanacaktı. Gerçekte, Güney Akımı projesinin iki kat (63 milyar metreküp) hacme sahip olacağı ve Ukrayna üzerinden geçen tüm akışın yönünü değiştirme potansiyeline sahip olacağı öngörülmesine rağmen, Türk Akımı Rusya'ya hâlâ bir dizi avantajlar sağlıyor. Özellikle AB'ye sevk edilecek gaz hususunda Türk Akımı, Rusya için diplomatik bir kaldıraç olma işlevi görüyor. Projenin, Mayıs 2017'de Karadeniz'deki su altı bölümü için fiziki inşaat başladı. Ocak 2018 itibariyle de toplam 940 km'lik boru hattının 700 km'den fazlası deniz yatağına yatırıldı[23]. Bu noktada BOTAŞ ve Gazprom, Türk Trakya Bölgesi'ndeki Kıyıköy ve Lüleburgaz arasındaki karasal kesim de dâhil olmak üzere, girişimin finansmanı ile ilgili bir anlaşmaya da vardılar[24].

Türk Akımı, Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi konusunda önemli bir ana madde niteliği taşıyor. Nitekim Rus gazına olan talep de artıyor ki 2017 yılı bu açıdan bir rekor yılı oldu (Grafik 2). Yine de yeni boru hattının doğuracağı stratejik sonuçlar, öyle ilk bakışta anlaşılacak türden basit değil:

Birincisi, AB'ye bağlanan boru hattının ikinci bir dizisine yönelik beklentiler net olmaktan uzaktır. İster başarsın, isterse Türk Akımı'nı Türkiye'nin ötesine,

Yunanistan ya da Bulgaristan'a taşıyacak olsun, Gazprom'un mahareti, birbiriyle rekabet halinde olan tedarikçilere erişim sağlayarak Brüksel'deki düzenleyici anlaşmazlıkları nasıl çözüme kavuşturacağına ve onlarla nasıl bir ilişki kuracağına bağlı olmayı sürdürüyor[25]. Müzakereler muhtemelen sürükleniyor ve ayrıca AB-Rusya ilişkilerinin genel seyrine de bağlı olabilir. Mart 2014'e kadar, Rusya ile Avrupa Komisyonu arasındaki bir çalışma grubu Güney Akımı (Türk Akımı'nın öncülü) ve "üçüncü taraf erişimi" konusunda bir uzlaşı sağlamaya çalışıyordu. Yine de Kırım'ın ilhakı tartışmalara erken bir son verdi[26]. Rusya'nın en iyi kozu, AB'nin tedarik güvencesi konusundaki kurallardan geçici olarak saptırılması oldu. Bu amaçla Rusya, birlik üyesi ülkelerin desteğine ihtiyaç duyacaktır. Fakat şu anda, dikkatlerinin çoğu Türk Akımı'nın ikinci ayağını değil, Baltık Denizi'nin üzerinde Almanya'ya uzanan bir boru hattı olan Kuzey Akımı 2 projesine yöneliyor.

İkincisi; Gazprom'un, ABD Kongresi tarafından Temmuz 2017'de kabul edilen en son yaptırımlardan etkilenmesiyle su altı boru hatları inşa etmek için gerekli teknolojiye sahip Batı şirketleri ile iş birliği yapmasının engellenmesidir[27]. Kuzey Akımı 2 ve Sibirya Gücü (Çin'e) gibi diğer iddialı girişimleri takip eden Gazprom, özellikle uluslararası finans piyasalarına erişimin yeni yaptırımlar ile sınırlandırılması halinde Türk Akımı'nın uzantısını tamamlamak için gereken fonları yükseltmek konusunda zorluklarla karşılaşacak.

Kuzey Akımı 2 ve Sibirya Gücü (Çin'e) gibi diğer iddialı girişimleri takip eden Gazprom, özellikle uluslararası finans piyasalarına erişimin yeni yaptırımlar ile sınırlandırılması halinde Türk Akımı'nın uzantısını tamamlamak için gereken fonları yükseltmek konusunda zorluklarla karşılaşacak

Üçüncüsü; Türkiye, uzun bir süredir Rusya'dan (bunun yanı sıra ikinci en büyük tedarikçisi olan İran'dan) uzaklaşarak doğalgaz kaynaklarını çeşitlendirmek için çaba sarf ediyor. Amacı, coğrafi konumunu güçlendirmek ve Hazar, Orta Asya ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya uzanan bir ticaret merkezi olmak ve ticari ve jeopolitik temettüleri toplamaktır. Trans-Anadolu Boru Hattı (TANAP) gibi altyapı projelerinin ardında yatan altta yatan mantık ve AB'ye uzanan Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP), Azerbaycan'ın Hazar sahillerindeki 2019'da veya daha kısa bir süre sonra giriş yapacak olan Şah Deniz gaz sahasına bağlı olması bekleniyor. Zamanla, başlangıç kapasitesi sadece 10 milyar metreküp olan TAP, Irak, İran veya Türkmenistan'daki Kürt bölgesinden gelen ek hacimleri pompalamak için ölçeklendirilebilir.

Dördüncü olarak, Türkiye iç pazarını Rusya'dan korumak istemektedir. Haziran 2017'de Gazprombank, Enerco ve Avrasya olmak üzere iki şirkette hisselerin satıldığını açıkladı ve bir başka yerel yan ürünler, Boğaziçi Gaz'ı bırakabileceğini belirtti[28]. Tüm bu firmalar, BOTAŞ'tan geçmek yerine doğrudan son müşterilere satış yapmak için gerekli lisansa sahipti ve daha yüksek kâr marjlarından faydalanıyordu. Gazprom Genel Başkan Yardımcısı Aleksandr Medvedev, kararı Türkiye pazarının "öngörülemezliği" ile açıkladı. Karşılıklı hareket, İngiliz-Türk enerji ortaklığının anahtarını belirleyen sınırların da bir göstergesidir. Her ne kadar Türk Akımı için yeni bir engel oluşturmasa da yine de Türkiye'nin uzun vadeli hedefinin Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak olduğu söylenebilir[29].

Grafik 2: Rus doğalgazının ithalatı (milyar metreküp cinsinden)

Yıl	2014	2015	2016	2017
Miktar	27.3	26.6	24.76	29

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr)

Akkuyu Nükleer Santrali

Dört reaktörden (4,800 mW kapasite) oluşacak Akkuyu'daki nükleer santralin, tamamlanması halinde Türkiye'nin elektrik ihtiyacının yüzde 7'sini karşılaması bekleniyor. Söz konusu projenin, Rosatom'un yurtdışında inşa ettiği en büyük tesis olması açısından ve Rusya Federasyonu'nun dünya çapındaki potansiyel müşterilere yönelik teknolojik ilerlemesinin bir göstergesi olarak yüksek değeri var. Daha da önemlisi Rosatom, Akkuyu Nükleer Santrali üzerindeki sahipliğini koruyacak, bu da Türkiye'nin belirlenmiş bir fiyatta elektrik satın alma taahhüdünde kararlı bir gelir akışına sahip olacağı anlamına geliyor[30].

Bir belirsizlik döneminden sonra Ağustos 2016'da Erdoğan'ın Putin ile yaptığı görüşmede Akkuyu nükleer santrali yeniden yükselişe geçti. Türkiye cumhurbaşkanı ilişkilerin normalleşmesi için ilk adımı attı ve Rusya'nın uzun süredir devam eden "stratejik yatırım" projesine olan talebini kabul etti. Kararın önemi, Akkuyu Nükleer Santrali için gereken altyapısı için sağlanan uygun gümrük ve vergi rejiminde yatmaktadır. Tahminlere göre, söz konusu karar Rosatom'a 3 milyar dolar civarında veya toplam maliyetin 10%'undan fazlası için kolaylık sağlıyor[31]. Şüphesiz ki, 2015–2009 yılları arasında görev süresince, başta enerji ve doğal kaynaklar alanında olmak üzere dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın buna dönük olarak Ankara'da bir direnişi olmuştu. Erdoğan, Putin'e verdiği sözleri yerine getirmeden önce adımlarını da buna göre attı. Hükümetin resmi kararı Mayıs 2017'nin başlarında, Soçi'de Rusya'nın Türkiye'ye yönelik ithalat kısıtlamalarını kaldırmaya kararlı olduğu iki zirvenin ardından alındı. Cengiz Holding, Kolin İnşaat ve Kalyon İnşaat'ın (CKK) Türk devletinden aldığı garantilerle desteklenen bir konsorsiyum, Akkuyu Nükleer Santrali için 49% hisseyi satın almayı kabul etti. Satış, Türkiye için bir kazanç olarak görünse de Rosatom'u taşıdığı mali yükün bir kısmından kurtarıyor[32]. Bu anlamda Türk tarafı önemli finansal riskleri paylaşmayı kabul etmiş görünüyor. Uygulamada ise Ankara'daki hükümetle yakın ilişki içinde olan ticari kuruluşların projeye dâhil edilmesi, sağlanan vergi indirimleri ve projeye tanınan diğer ayrıcalıklar oldukça önem taşıyor.

Moskova için Astana'daki Suriye görüşmelerinde kararlaştırılan ve İran'ın da desteklediği sözde "gerilimi azaltma bölgelerinin" uygulanmasında Türkiye kritik bir öneme sahip. Bununla birlikte Rusya da Türk siyasi ve diplomatik öncelikleri için hayati önem taşıyor

Sonuç

Güvenlik alanında daha yakın iş birliğine paralel olarak Rus-Türk ekonomik ilişkileri bir kez daha ivme kazanmışa benziyor. Yine de iki devletin çıkarları çoğu zaman çelişmektedir. Rusya, tarım ürünleri, vize ve enerji ticareti de dâhil olmak üzere bir dizi konunun şartlarını dikte etmek için söz konusu ivmeyi kendi lehine kullanıyor. Dolayısıyla Türkiye'nin pazarlık gücünü kaybettiği söylenebilir.

Kısa vadede, bu olayların dönüşünün siyasal ilişkiler üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur. Türkiye'de hem ABD'nin hem de AB'nin başlıca AB güçleri ile

olan bağlarının yanı sıra Suriye'de bir çözüm bulunması zorunluluğu Moskova ve Ankara'yı daha da yakınlaştırıyor. İkili ilişkilerin güvenlik boyutu, ekonomi alanındaki tüm anlaşmazlıkları gölgede bırakıyor. Mesela, Suriye'deki cihatçı milislere karşı Suriye'de devam eden ve yasadışı PKK'ye karşı süren "Zeytin Dalı Operasyonu", Suriye hava sahası üzerinde kontrolü olan Rusya'nın onayı olmadan mümkün olmazdı. Moskova için Astana'daki Suriye görüşmelerinde kararlaştırılan ve İran'ın da desteklediği sözde "gerilimi azaltma bölgelerinin" uygulanmasında Türkiye kritik bir öneme sahip. Bununla birlikte Rusya da Türk siyasi ve diplomatik öncelikleri için hayati önem taşıyor.

Ancak orta ve uzun vadede, ekonomik çıkarların Türk hükümeti üzerindeki baskısı ile çelişmesi yeni gerilimlere yol açabilir. Günün sonunda Moskova, ekonomik bir bağımlılığı yumuşak bir baskı biçimi olarak kullanıyor. Zaman içerisinde her iki taraftaki ticari aktörler, daha yakın siyasi ilişkilerden yararlanmak isteyen Türk iş adamları, tarım ihracatçıları veya Rus tur operatörleri bu durumdan etkilenebilir. Ticaret ve yatırım bağlantılarının normalleşmesini daha sağlıklı hale getirmek için Rusya'nın yanı sıra Türkiye tarafının da tavizler vermesi gerekiyor. Daha da ilerlemek ve her iki taraftaki üreticilere ve tüketicilere maksimum fayda sağlamak için ekonomik ilişkilerin depolitizasyonu ise şart görünüyor.

Referanslar

1- O chem dogovorilis' Putin ian, RBC, Erişim Tarihi: 10 Mart 2017, http://rbc.ru/politi c s /10/03/201 7 / 5 8 c 2782c9a7947f-d6384f4e8

2- Putin, 10 Ekim 2016 tarihinde İstanbul'daki Dünya Enerji Kongresi'ne katıldı. Erdoğan, 10 Mart'ta Moskova'ya ve 4 Mayıs 2017'de Soçi'ye geldi. İki lider, Çin- Hangzhou (4- 5 Eylül 2016) ve Hamburg'da (7- 8 Temmuz 2017) gerçekleşen G20 zirvelerinde bir araya geldi.

3- TASS, Russia- Turkey trade down 32% in 2016, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2017, http://tass.com/economy/944373 , Ayrıca bkz: Mehmet Çetingüleç, Can Turkey- Russia trade reach $100 billion target?, Al Monitor, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2016

4- 1 Ocak 2016'dan başlayarak, Rusya Federasyonu hükümeti; Türk üzüm, elma, armut, çilek, domates, soğan ve arpacık, karnabahar, brokoli, salatalık, kümes hayvanları eti, tuz ve karanfil ithalatını yasakladı.

5- Russia lifts ban on charter flights to Turkey, airlines start submitting requests, RT, Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2016, https://www.rt.com/business/357469- turkey- charter- ban- lift- ed/ , Kültür ve Turizm Bakanlığı'na göre, 2016 yılının ilk beş ayında Rusya Federasyonu'ndan 928,376 turist Türkiye'yi ziyaret etti ki 2016 yılının aynı dönemine göre bu oran yalnızca 138.871'di. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin listesinde Ruslar başı çekiyor, Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2017. Geleneksel olarak Ruslar Almanlardan sonra en büyük ikinci turist grubunu temsil ediyor. Bununla birlikte Rusların sayısı 2015 yazında (2014'te 4,5 milyonluk bir zirve ile karşılaştırıldığında 3,65 milyon), terörist saldırılardan dolayı azalmaya başladı. Hürriyet Daily News, Erişim Tarihi: 28 Şubat 2017.

6- Karar, 1 Eylül 2017'den itibaren Türk aysberg salata, yeşil yaprak marul, kabak ve karabiberlere izin veren gıda güvenliği bekçisi Rospotrebnadzor'un bir kararı ile takip edildi. Rusya 9 Ekim 2016'da portakal, mandalina, kayısı, şeftali ve erik ithalatına izin vermişti.

7- Putin 'removes restrictions on operations of Turkish firms in Russia', Hürriyet Daily News, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2017, http://www.hurriyetdailynews.com/putin- removes- restric- tions- on- operations- of- turkish- firms- in- russia.aspx- ?pageID=238&nID=113760&NewsCatID=344

8- SMI uznali o vyhode agroholidnga sem'I Tkacheva na moskovskii rynok, RBK, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2017. http://www.rbc.ru/business/03/07/2017/5959a7a19a79472b441e772d

9- Tkachev otverg vozmozhnost' vozvrata turetskih pomitorov v Rossiyu, Lenta, Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2017, https://lenta.ru/news/2017/08/07/turktomato/

10- Tkachev dopustil prekrashchenie sel'hozpostavok v Turtsiyu. RBK, Erişim Tarihi: 22 Mart 2017. http://www.rbc.ru/economics/22/03/2017/58d- 2bace9a794720439540f1 ;

11- Ekaterina Katkova, Medvedev priedet iz Turt- sii bez pomidorov, Gazeta.ru, Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2017 https://www.gazeta.ru/business/2017/05/22/10686149.shtml#page2 ; Mehmet Çetingüleç, Tomato ban re- veals lingering problems between Russia, Turkey, Al Monitor, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2017 http://www.al- monitor.com/pulse/originals/2017/05/turkey- russia- to- mato- crisis.html#ixzz4lJryQ8RD

12- Yine de Rusya, müzakereye açık olduğuna dair ipuçları bırakıyor. Russia could discuss easing Turk- ish tomato ban –minister, Reuters, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2017, http://www.reuters.com/article/russia- econom- ic- forum-turkey- idUSL8N1IY3BL

13- Turkey restarts tomato exports as Russia lifts import restrictions, Daily Sabah, Erişim Tarihi: 10 Kasım 2017. https://www.dailysabah.com/eco- nomy/2017/11/10/turkey- restarts- tomato- ex- ports- as- russia- lifts- import- restrictions

14- Data by Russia's National Fruit and Vegetable Union quoted by Kommersant, Erişim Tarihi: 2 Ekim 2017, https://www.kommersant.ru/doc/3427414

15- Buna karşılık, Sovyet sonrası Orta Asya cumhuriyetlerinin vatandaşları tarafından yürütülen programlar, ilgili ülkelerle vizesiz rejimin kaldırılmasına yol açmadı.

16- Turkish contractors hopeful as Russia relax- es sanctions, Hürriyet Daily News, Erişim Tarihi: 4 Haziran 2017. http://www.hurriyetdailynews.com/turkish- con- tractors- hopeful- as- russia- relaxes- sanctions.as- px?pageID=238&nID=113903&NewsCatID=345

17- Gülistan Alagöz, Mercedes fabrikası Türklere emanet, Hürriyet, Erişim Tarihi: 14 Haziran 2017 http://www.hurriyet.com.tr/mercedes- fabrika- si- turklere- emanet- 40490304

18- Chekistov zaderzhali kak realschikov, Kom- mersant, Erişim Tarihi: 16 Eylül 2016. https://www.kom- mersant.ru/doc/3089749

19- Şu anda doğal gaz %24 kömür ve %25 hidroelektrik ile karşılaştırıldığında elektrik üretiminin %46'sını oluşturk maktadır. Hükümetin açıkladığı hedef, 2023 yılına kadar %30 'a varan gaz tedariki, hidroelektrik ve diğer yenilenebilir kaynakların %30'un üzerine çıkarılması ve nükleer enerjinin de %10' a çıkarılması yönündedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye'nin Enerji Stratejik Planı 2015- 9, 2019. http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FStrate- gic%20Plan%2FStrategicPlan2015- 2019.pdf

20- Gazprom İhracat Verileri, http://www.gazpromexport.ru/en/statistics/

21- Jonathan Stern et al. Does the cancellation of South Stream signal a fundamental reorientation of Russian gas export policy?, Oxford Institute for Energy Studies, Ocak 2015.
22- Ocak 2016'da Gazprom, BOTAŞ için bir referans noktası olarak hizmet veren birçok özel ithalatçıya dönük yüzde 10,25'lik indirimi iptal etti.
23- "Gazprom" ulozhil bolee 700 kilometrov morskogo uchastka "Turetskogo potoka", RIA Novosti, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2018. https://ria.ru/economy/20180104/1512136489.html
24- BOTAŞ agrees on financing Turkish Stream with Russia's Gazprom, Daily Sabah, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017, https://www.dailysabah.com/energy/2017/07/11/botas- agrees- on- financing- turkish- stream- with- russias- gazprom
25- Bulgaristan, Sırbistan ve Macaristan, Türk Akımı'nın genişletilmesine ev sahipliği yapmak konusunda istekli bir görüntü veriyor. Hatta Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, ülkeleri adına İstanbul'daki Dünya Petrol Kongresi'nde lobi yaptılar (10 Temmuz 2017). Diğer bir seçenek ise Yunanistan ve Arnavutluk'tan geçen Trans- Adriyatik Boru Hattı'ndaki (TAP) kapasiteyi kullanmak olabilir. Zira Rus doğal gazı Azerbaycan'dan gönderilerle birlikte pompalanacağı için TAP seçeneği üçüncü taraf erişimine ilişkin AB kriterlerini karşılamaktadır. Elena Kosoplatova, Russian gas from Turkish Stream likely to go through TAP – expert, Trend News Agency, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2017, https://en.trend.az/other/commentary/2776531.html
26- Avrupa Komisyonu ve Rusya Federasyonu hükümeti şu anda önerilen Kuzey Akımı 2 boru hattının açık deniz bölümlerinin yasal statüsü konusunda müzakerelerde bulunuyor.
27- Artur Toporkov and Margarita Topchenkova, Gazprom forsiroval stroitelstvo Turetskogo potoka, Vedomosti, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2017, https://www.vedomosti.ru/business/articles/2017/07/19/724468- gazprom- turetskogo- potoka?utm_source=facebook&utm_campaign=share&utm_medium=social&utm_content=724468- gazprom- turetskogo- potoka
28- Gazprom may exit domestic Turkish natural gas market, RT, Erişim Tarihi: 28 Haziran 2017, https://www.rt.com/business/394352- turkey- gazprom- gas- sales/
29- Ayrıca bkz. Ole Gunnar Austvik and Gulmira Rzayeva, Turkey in the Geopolitics of Natural Gas, Mossavar- Rahmani Center for Business and Government, M- RCBG Associate Working Paper Series, 66, Kennedy School of Government, Harvard University, Erişim Tarihi: Eylül 2016, https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/centers/mrcbg/files/66_final.pdf
30- Aaron Stein and Chen Kane, Turkey's Nuclear Ambitions, Bulletin of Nuclear Scientists, 15 Mayıs 2013.
31- Stratejik teşvik yerine öncelikli yatırım çıktı, Milliyet, 4 Mayıs 2017
32- RosatomnashelvTurtsii $10 mlrd. Kommersant, Erişim Tarihi: 20 Haziran 2017. https://www.kommersant.ru/doc/333007

Dimitar Bechev

Dr. Dimitar Bechev, Al Sharq Forum uzman araştırmacılarındandır. Bechev, özellikle Rusya'nın Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik dış politikasına odaklanmaktadır. Harvard Üniversitesi bünyesindeki Center for European Studies'de misafir öğretim üyeliği ve Sofya merkezli bir düşünce kuruluşu olan European Policy Institute'te direktörlük yapmaktadır. Bechev daha önce European Council on Foreign Relations'ta (ECFR) da araştırmacılık yapmıştır. Avrupa Birliği (AB) Dış İlişkileri, AB Politikaları ve Türkiye, Yunanistan ve Rus Dış Politikası da dahil olmak üzere Güneydoğu Avrupa üzerine birçok yayını vardır. "Constructing South East Europe: The Politics of Balkan Regional Cooperation (2011)" kitabının yazarı ve "What Does Turkey Think (ECFR, 2011)" gibi birçok derleme kitabın da editörüdür. Akademik makaleleri Journal of Common Market Studies ve East European Politics and Societies gibi öne çıkan dergilerde yayımlanmıştır. Bechev; Foreign Policy, Al Jazeera, openDemocracy, Politico, EUObserver ve başkaca yayın organları için düzenli olarak yazılar kaleme almaktadır. Araştırma alanları Rusya'nın Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik dış politikası, AB Dış İlişkileri ve Güneydoğu Avrupa Politikaları üzerinedir.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

/ SharqForum

/ Sharq-Forum

ALSHARQ FORUM

Türkiye- Rusya Ekonomik İlişkilerinin Normalleşmesi

Rusya ve Türkiye, ilişkilerin kopma noktasına geldiği Kasım 2015 ile Temmuz 2016 arasındaki süreçten bu yana siyasi ve ekonomik bağlarını yeniden güçlendirmek hususunda uzunca bir yol kat etti. Ancak söz konusu normalleşmenin, ticaret ve yatırım alanında aynı hızda ilerlediğini söyleyemeyiz. Bunun yanında Moskova, Türk hükümetinin de bazı noktalarda göze çarpan tavizkâr tutumuyla birlikte enerji ve tarım gibi ekonomi başlıklarında sahip olduğu prensipleri dikte etmede başarılı oldu. Dahası, Moskova için hem ikili ilişkilerdeki kriz hem de sonrasında ticaretin karşılıklı bağımlılığı, yumuşak bir baskı aracı haline geldi. Sonuç olarak Türkiye, Rusya'yı Suriye'de süren iç savaş gibi önemli dış politika alanlarında bir ortak olarak görmekle birlikte, enerji güvenliği gibi diğer alanlardaki konumunu iyileştirmenin yollarını da aramaya devam ediyor. Bu noktada Ankara, Türk Akımı boru hattı projesi ve Akkuyu'da yapılması planlanan nükleer santral gibi stratejik projelerde kaydedilen ilerlemeye rağmen, sahip olduğu kaynakların çeşitlendirilmesini sağlamak için uzun soluklu hedefinden vazgeçmemiş görünüyor. Ticaret ve yatırım özelinde ilişkilerin normalleşmesini daha sağlıklı hale getirmek için Rusya'nın yanı sıra Türkiye'nin de belli oranda tavizler vermesi gerekiyor. İkili ilişkilerde daha da ilerlemek ve her iki ülkedeki üretici ve tüketicilere maksimum fayda sağlamak içinse ekonomik ilişkilerde depolitizasyonun sağlanması gerekmektedir.

ALSHARQ FORUM
www.sharqforum.org